

MAJOLIKA WŁOSKIEGO RENESANSU

Abstrakt: Majolika to wyroby ceramiczne kryte białym, nieprzezroczystym szkliwem cynowym, dekorowane farbami o charakterystycznej i bogatej gamie barwnej. Celem artykułu jest zaprezentowanie rozwoju włoskiej majoliki w XV i XVI wieku. Przedstawione zostały w nim główne ośrodki wytwarzające majolikę oraz przykłady ich twórczości. Ujęty został także proces wytwarzania oraz analiza roli i znaczenia renesansowych majolik. Artykuł porusza problem wyrażony pytaniem: w jaki sposób ewoluowała włoska majolika i jakie procesy wpłynęły na jej rozwój? Zaprezentowane konkluzje oparte są na wynikach analizy jakościowej, przede wszystkim analizy treści, a także komparatystycznej analizie wybranych wyrobów majolikowych.

Słowa kluczowe: majolika, renesans, ceramika, Włochy, istoriato

Abstract: Maiolica is an earthenware ceramic coated with a white, opaque tin glaze which was decorated with paints of a characteristic and rich color range. The aim of the article is to present the development of Italian maiolica in the 15th and 16th centuries. It presents the main centers producing maiolica and examples of their work. The production process and the analysis of the role and importance of Renaissance maiolicas were also included. The article discusses the problem expressed by the question: how did Italian maiolica evolve and what processes influenced its development? The presented conclusions are based on the results of qualitative analysis, primarily content analysis, as well as comparative analysis of selected maiolica products.

Keywords: maiolica, Renaissance, ceramics, Italy, istoriato

Historia włoskiej majoliki epoki renesansu stanowi jeden z najważniejszych rozdziałów w światowej historii ceramiki. Produkcja wyrobów majolikowych o białym cynowym szkliwie i wielobarwnej malowanej dekoracji rozpoczęła się we Włoszech w XV wieku w wyniku oddziaływania importowanych fajansów hiszpańsko-mauretańskich. Największy jej rozkwit przypada na wiek XVI, kiedy to włoscy rzemieślnicy zrewolucjonizowali wręcz zdobienie ceramiki, tworząc ogromną różnorodność form i dekoracji majolik. Wyroby majolikowe są nierozłącznie związane z całą spuścizną włoskiego renesansu, stanowiąc jeden z jego szczególnie charakterystycznych wyrazów. Naczynia majolikowe – głównie talerze, półmiski, miski o różnych kształtach i wymiarach, a także słoje czy dzbany – szybko zyskały rangę przedmiotów sztuki, służąc do uświetniania pałacowych kredensów i aptek, stając się przedmiotem upominków i kolekcjonerstwa.

Majoliką określa się wyroby ceramiczne z gliny o drobnoziarnistej strukturze i jasnej barwie, które pokryte są białym, nieprzezroczystym szklivem cynowym, dekorowane pigmentami o charakterystycznej gamie barwnej. To właśnie obecność owej cynowej, kryjącej glazury stanowi pod względem technologicznym istotę dekoracji majolikowej. Farby natomiast kładzie się na surowym szklivie i poddaje wypaleni w temperaturze około 1000°C. Tak wysoką temperaturę wytrzymuje jedynie ograniczony zespół barwników, co determinuje charakterystyczną dla majoliki gamę barwną. Składa się na nią pięć kolorów: błękit kobaltowy, szmaragdowa zieleń miedziowa, fiolet manganowy, żółcień antymonowa oraz rdzawy oranż żelazisty.

Specyficzna technologia wytwarzania majolik przejęta została z muzułmańskiego Wschodu. Historia ceramiki pokrytej szklivem z dodatkiem tlenku cyny zaczęła się na terenie Iraku Abbasydów około 800 roku naszej ery. Została ona stworzona prawdopodobnie w celu naśladowania importowanej chińskiej porcelany. Co więcej, w tym samym czasie garncarze z tego regionu rozwinęli umiejętność nadawania powierzchni ceramiki metalicznego połysku, co dodawało jej charakterystycznego blasku. Do Europy technika szklwienia cyną dotarła w XI wieku. Początkowo rozwój majoliki związany był z kręgiem kultury hiszpańsko-mauretańskiej. To Maurowie wprowadzili na Półwyspie Iberyjskim technikę jej produkcji. W XIV wieku garncarze z Paterny i Manises w pobliżu Walencji, spadkobiercy muzułmańskiej tradycji prestiżowej ceramiki, udoskonaili produkt i sprzedawali go na rynkach całej Europy, zwłaszcza do Niderlandów i Włoch¹. Importowane z Hiszpanii wyroby docierały do Włoch poprzez Majorkę, która znajduje się niedaleko Walencji i często służyła jako punkt przeladunkowy dla handlu śródziemnomorskiego. Stąd też Florentczycy zaczęli nazywać ten towar majoliką, gdyż w dawnym języku włoskim było to słowo oznaczające wyspę Majorca – *Isola di Maiolica*.

W drugiej połowie XV wieku garncarstwo z Manises stawało się coraz mniej zdolne do wytwarzania spektakularnych produktów, które odniosły taki sukces wśród zagranicznych klientów. W tym samym czasie garncarze z różnych części Włoch rozwinęli swój własny styl dekoracyjny i w coraz większym stopniu przyciągali włoskich klientów i kolekcjonerów. Do pierwszej dekady XVI wieku całkowicie wyparli oni hiszpańskie towary importowe i rozpoczął się złoty wiek włoskiej majoliki.

---

¹ W północnych i środkowych Włoszech już na początku XIII wieku wytwarzano przedmioty, które ze względu na swoje właściwości technologiczne można by zaliczyć do majolik. Były to proste naczynia użytkowe pokryte szklivem cynowym, malowane zielenią miedziową i fioletem manganowym. Taki typ ceramiki zalicza się do tzw. „stylu archaicznego” i określa się jako „proto-majolikę”.

Proces wytwarzania majolik

Nieocenionym źródłem informacji o technice wytwarzania majolik we Włoszech jest zachowany traktat autorstwa Cipriana Piccolpassa *Li tre libri dell'arte del vasario* (*Trzy księgi o sztuce garncarza*)². Został on ukończony około 1557 r. i był pierwszym w historii ilustrowanym traktatem o ceramice. Co ciekawe, Piccolpasso nie był wcale praktykującym garncarzem, a inżynierem, malarzem i pisarzem, który pochodził ze słynącego z wyrobu majolik miasteczka Castel Durante (obecnie Urbania), a na potrzeby swojego dzieła zapoznał się z procesem i technikami ich wytwarzania. Rękopis, bogato ilustrowany rysunkami autora, zawiera informacje o surowcach, narzędziach, technice produkcji i zdobienia majolik, opisuje m.in. jak budować różne rodzaje pieców, jak przygotować szkliwa i farby ceramiczne³. Można w nim znaleźć także wzory ornamentów opatrzone ówczesną nomenklaturą. To z tego traktatu pochodzą używane powszechnie do dziś nazwy wielu dekoracji, jak np. *alla porcellana*, *a quartieri*, *a fiori*.

Chociaż traktat Piccolpassa powstał na podstawie obserwacji metod stosowanych jedynie w warsztatach Castel Durante, technika wykonywania i zdobienia majolik była w swych głównych założeniach jednakowa dla wszystkich włoskich ośrodków produkcji. Podstawowym krokiem było przygotowanie surowca, czyli wydobywanie gliny z koryt rzek i staranne jej oczyszczenie. Następnie przystępowano do formowania naczynia, do czego służyło zazwyczaj koło garncarskie, a do bardziej skomplikowanych elementów używano form do odlewania, bądź po prostu modelowano je ręcznie. Zdaniem Piccolpassa prawidłowa konstrukcja takiego koła garncarskiego miała kluczowe znaczenie dla jakości otrzymywanych przedmiotów. Kolejnym krokiem było pierwsze wypalenie na biskwit w temperaturze około 1000°C, w piecu opalanym drewnem. Naczynie zanurzano następnie w szklawie stworzonej poprzez zmieszanie tlenków ołowiu i cyny z piaskiem oraz składnikiem zwanym *marzacotto*, uzyskiwanym przez m.in. wypalenie osadu z beczek po winie. Po wyschnięciu szklawa malowano jego proszkową powierzchnię farbami ceramicznymi, których podstawowym składnikiem był tlenek ołowiu połączony ze związkami metali. Malowanie majoliki wymagało wielkiej wprawy, ponieważ po pierwsze, kolory widoczne były dopiero po wypaleniu i wcześniej nie można było ich odróżnić, a po drugie, malowanie na chłonnym szklawie uniemożliwiało

---

² Piccolpasso prawdopodobnie stworzył traktat na zamówienie francuskiego kardynała François de Tournona, który planował rozwinąć we Francji przemysł wytwarzania majoliki na wzór włoski. Staranność wykonania rękopisu wskazuje na to, że był on przeznaczony do druku, ale ostatecznie został on opublikowany dopiero w XIX wieku. Rękopis znajduje się obecnie w bibliotece Muzeum Wiktorii i Alberta w Londynie.

³ Zob. szerzej Wilson T. (2016), *Maiolica: Italian Renaissance Ceramics in the Metropolitan Museum of Art*, Nowy Jork: Metropolitan Museum of Art, s. 8–9.

nanoszenie poprawek, jak np. w przypadku obrazów. W swym traktacie Piccolpasso opisuje również specjalne pędzle do majoliki, które wykonywane były z sierści kozy lub osła, a do wyjątkowo precyzyjnych prac – z wąsów myszy. Pomalowaną powierzchnię wykańczano często nakładając na nią cienką warstwę przezroczystego szkliwa ołowianego (tzw. *coperta*). Tak przygotowane naczynie wypalane było po raz drugi, dzięki czemu następowało trwałe połączenie szkliwa i farb ceramicznych z porowatym podłożem, a przy tym wydobywało barwę pigmentów.

W różnych ośrodkach garncarstwa włoskiego od około 1460 roku prowadzono także eksperymenty w technice pokrywania szkliwem o metalicznym połysku. Połysk taki uzyskiwano dzięki malowaniu na poszklwionym i wypalonym naczyniu ceramicznym związkami zawierającymi tlenki miedzi lub srebra. Naczynie było następnie wypalane po raz trzeci, w znacznie niższej temperaturze. W toku owego procesu powierzchnia naczynia pokrywała się warstwą metalu, którego lśnienie wydobywano poprzez polerowanie. Jednak był to proces skomplikowany i rzadko kończący się pożądanym efektem. Wysokie ryzyko porażki może wyjaśniać, dlaczego jedynie w dwóch miastach Umbrii, w Derucie i w Gubbio, produkcja takiej ceramiki rozwinęła się na większą skalę.

Renesansowe ośrodki produkcji majolik

Półwysep Apeniński podzielny był w tamtym czasie na wiele odrębnych, często współzawodniczących ze sobą regionów, które charakteryzowały się także różnymi tradycjami artystycznymi. Dotyczyło to również wytwórstwa majolik – w zależności od ośrodka i warsztatu, ich produkcja przybierała różnorodny charakter i nigdy nie wytworzył się jednolity obraz sztuki zdobniczej. Określenie „majolika włoska epoki renesansu” ma więc znaczenie umowne, dość ogólne. Należy zapoznać się z twórczością i specyfiką każdego z ośrodków, do których zalicza się przede wszystkim: Florencję, Faenzę, Urbino, Wenecję, Derutę i Castel Durante (Urbania). Intensywne przemiany, jakie dokonywały się w dziedzinie ceramiki artystycznej w każdym z nich, stanowią ciekawy przedmiot badań⁴.

Niezależnie jednak od unikatowej działalności każdego z warsztatów, w historii włoskiej majoliki można wyróżnić pewną wspólną linię rozwojową. Wytwarzane przedmioty początkowo charakteryzowały się prostą formą, jak i swą funkcjonalnością. Następnie stały się one bardziej wybujałe, z czasem dochodząc wręcz do afunkcjonalności. To samo dotyczyło dekoracji malarskich, które wykazywały się podobną prawidłowością. W pierwszym okresie rozwoju nawiązywały

---

⁴ Zob. szerzej Piątkiewicz-Dereniowa M. (1975), *Majolika włoska w zbiorach wawelskich*, Kraków: PZS na Wawelu, s. 12–49; Zboińska-Daszyńska B. (1952), *Majoliki włoskie w zbiorach Czartoryskich w Krakowie*, Kraków: Muzeum Narodowe, s. 5–20.

one do ornamentyki mauretańskiej, a kompozycje geometryczne i roślinne podkreślały proste kształty naczyń. W połowie XV wieku zaczęły przeważać w dekoracji motywy wici roślinnych, granatu, pawich piór, zaczęły się pojawiać pojedyncze postacie ludzkie. W okresie największego rozkwitu zdobnictwo majoliki przerodziło się w malarstwo, całkowicie pokrywające powierzchnię przedmiotu kompozycją figuralną, gdzie dochodziło wręcz do zatarcia jego formy⁵. Było to malarstwo w założeniach dekoracyjne, o czym świadczy zrównoważony udział elementu przedstawieniowego z ornamentem, oraz dekoracyjnie zestawiona kolorystyka. Sztuka majolikowa była więc zgodna z rytmem malarstwa włoskiego, z którym miała więcej punktów stykowych niż jakakolwiek inna dziedzina rzemiosła artystycznego.

Faenza

Szczególnie doniosłą rolę w dziejach majoliki włoskiej odegrała Faenza⁶. To w tamtejszych warsztatach powstała większość motywów dekoracyjnych, spopularyzowanych później przez inne ośrodki, rozwinęła się ich paleta barwna, a także znalazła najoryginalniejszy wyraz włoska plastyka majolikowa. Ceramicy z Faenzy słynęli także z wyjątkowych osiągnięć technicznych w zakresie produkcji szkliwa cynowego, którego białości, gęstości i blasku nie udało się podrobić w żadnym innym włoskim ośrodku. Dążenie do uwydatniania tego szkliwa, a wręcz szczytnie się nim, w znacznym stopniu kształtowało dzieje warsztatów Faenzy.

W początkowym okresie rozwoju produkcji majolik, ceramicy z Faenzy tworzyli ornamenty zaczerpnięte zarówno z rzymskiego antyku, jak i wzorowane na importowanej ceramice orientalnej. Do tej pierwszej grupy zalicza się przede wszystkim motywy antykizującej groteski o precyzyjnym, plastycznym modelu. Jako wyraz fascynacji porcelaną chińską, powstał natomiast opisany przez Piccolpasso motyw *alla porcellana*. Dekoracja taka komponowana była najczęściej w poziomych strefach. Wyróżniała się ona specyficzną stylizacją motywów roślinnych, tj. delikatnymi splotami i drobnymi listkami malowanymi kobaltem na białym tle.

---

⁵ Zob. szerzej Chojnacka H. (1976), *Majolika włoska XVI w.*, Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza RSW, s. 2–3.

⁶ Od nazwy tego miasta pochodzi słowo „fajans”, stanowiące poza granicami Włoch synonim majoliki.

Ilustr. 1. Albarello z dekoracją alla porcellana, Faenza, 1 połowa XVI w.

Źródło: <https://catalogo.beniculturali.it> (ostatni dostęp: 28/11/2022)

Kolejny sposób dekoracji charakterystyczny dla wyrobów majolikowych z Faenzy również oparty był na elementach wschodnich. Motyw *a quartieri* polegał na symetrycznym podziale powierzchni na pola dekoracyjne o rytmicznie zróżnicowanym kolorystyce, które wypełnione były ornamentem roślinnym w postaci liści akantu, palmet i wici, a także drobnymi elementami figuralnymi, jak np. główki puttów. Taki motyw stosowany był bardzo powszechnie, przede wszystkim ze względu na swe duże walory dekoracyjne.

Ilustr. 2. Albarello z dekoracją a quartieri, Faenza, koniec XVI w.

Źródło: <https://catalogo.beniculturali.it> (ostatni dostęp: 28/11/2022)

Indywidualnym i oryginalnym wkładem Faenzy w dzieje majoliki włoskiej stał się także styl malarski *compendiario*. Wprowadzony on został przez warsztat Virgiliotta Calamelli, a charakteryzował się przede wszystkim nietypowym sposobem malowania, tj. zaznaczającym najistotniejsze elementy obrazu jedynie w sposób szkicowy, za pomocą krótkich, jakby nerwowych kresek, zatracając przy tym kontur kompozycji. Dekoracja malowana była na białym tle kolorem żółtym i niebieskim.

Ilustr. 3. Talerz, styl compendiario, Faenza, 3 ćwierć XVI w.

Źródło: <https://www.farsettiarte.it> (ostatni dostęp: 28/11/2022)

Deruta

Kolejnym czołowym ośrodkiem wyrobu majoliki była Deruta, niewielkie miasto umbryjskie położone niedaleko Perugii. Przewodzącą pozycję zdobyło ono pod koniec XV wieku i utrzymało ją przez długie lata. Garncarze Deruty wstawili się dzięki produkcji bardzo szczególnej, która pozostała dotąd na Półwyspie Apenińskim niemal ich wyłączną specjalnością. Otóż dekoracje majoliki pokryte były laserunkiem iryzującej farby lustrowej, tj. metalicznie lśniącej glazurą w kolorze miodowym, uzyskiwaną przez specjalne zabiegi technologiczne. Stanowiło to naśladownictwo ówczesnej ceramiki hiszpańsko-mauretańskiej, której lustr miał imitować szlachetne metale.

Sama dekoracja majoliki była raczej skromna, ale harmonijna. Składały się na nią stylizowane motywy roślinne (palmeta, akant), gdzie linearny ornament inspirowany gotyckimi i wczesnorenesansowymi wzorami otaczał na kształt wieńca przedstawienia symboliczne lub portretowe popiersia i sylwetki, w których widoczne były reminiscencje umbryjskiego malarstwa.

Ilustr. 4. Talerz, Deruta, 1520

Źródło: <https://catalogo.beniculturali.it> (ostatni dostęp: 28/11/2022)

Urbino i Wenecja – styl narracyjny

Najbardziej ambitną formą majoliki stał się styl *istoriato*, czyli narracyjny, opowiadający. Narodził się on na przełomie XV i XVI wieku w warsztatach w Castel Durante i Urbino. Na naczyniach zaczęły pojawiać się wówczas sceny mitologiczne, historyczne i biblijne, niektóre moralizujące, inne miłosne, często inspirowane dziełami Rafała⁷. Ceramika zaczęła więc opowiadać historie, czego nie było

⁷ W XVII wieku tematyka dekoracji zaczęła obejmować także sceny rodzajowe i pejzaż.

w Europie od czasu malarstwa wazowego starożytnej Grecji i płaskorzeźb starożytnego Rzymu. Zgodnie z zainteresowaniami humanistycznie wykształconego społeczeństwa, głównym tematem malarstwa stał się człowiek, i to już nie pojedyncza postać, ale całe, nieraz tłumne sceny figuralne na tle pejzażu lub architektury. Zakres dekoracji rozszerzył się więc w sposób praktycznie nieograniczony. W kolorystyce natomiast zaczęły przeważać barwy żółte, mające odtworzyć naturalne barwy ciała ludzkiego i otaczającej architektury.

Co ciekawe, z punktu widzenia logiki zdobniczej styl *istoriato* stanowił zjawisko negatywne, ponieważ pokrywając całą powierzchnię naczynia jednolitym obrazem zacierał, zamiast podkreślać kształty zdobionych przedmiotów. Majolikę malowano w sposób dość swobodny, zmieniając elementy kompozycji tak, by dostosować je do kształtów zdobionego naczynia. Zabiegi te zdradzały niekiedy prawdziwe mistrzostwo w komponowaniu obrazu. Styl *istoriato* stał się z czasem synonimem zdobnictwa majoliki włoskiej.

Jednym z dwóch ośrodków, w którym tworzono dekoracje w stylu narracyjnym było Urbino, miejscowość w regionie Marche. Gdy w 1520 roku osiedlił się tam malarz Guido Durantino, związał on ostatecznie Urbino ze stylem *istoriato* na kilkadziesiąt kolejnych lat. Tradycję malarską Guida, który przyjął później nazwisko Fontana, kontynuował jego syn Orazio. Najwybitniejszą jednak postacią związaną z twórczością tego ośrodka był Nicola da Urbino, największy w dziejach Włoch malarz majolik. W pracowni Guida, z którą się związał, stworzył on swe najlepsze dzieła.

Ilustr. 5. Talerz, styl *istoriato*, aut. Guido Fontana, Urbino, 1550

Źródło: <https://www.metmuseum.org> (ostatni dostęp: 28/11/2022)

Do Wenecji maniera *a istoriato* dotarła około 1540 roku i przyniesiona została najprawdopodobniej przez malarzy majolik przybyłych z Urbino. Weneckie majoliki *a istoriato* trudno było często odróżnić od pierwowzorów pochodzących z innych warsztatów. Różniły się one od urbinackich pierwowzorów jedynie nieco odmienną gamą kolorystyczną (z przewagą barwy żółtej) oraz swoistą stylizacją pejzażu. Właściwa dekoracja przenosiła na naczynia praktycznie w całości kompozycje malarskie i graficzne.

Ilustr. 6. Talerz, styl istoriato, Wenecja, 1570

Źródło: <https://www.metmuseum.org> (ostatni dostęp: 28/11/2022)

Artystyczne oblicze majolik północnowschodnich kształtowała także indywidualność stylistyczna weneckich naczyń, głównie za sprawą dekoracji *a fiori* i *a frutti*. Naczynia z takim zdobieniem były w latach 1560–1580 specjalnością warsztatu Domeniga da Venezia. Kuliste wazy apteczne i albarella pokryte były barwnym kobiercem liści i kwiatów na kobaltowym tle. Z reguły posiadały one także dwa okrągłe medaliony z portretami osób świeckich bądź z wizerunkami świętych. Co ciekawe, wizerunki w medalionach miały często charakter portretowy.

Powolny zmierzch stylu narracyjnego nastąpił w obrębie tego samego warsztatu, w którym przeżywał swój rozkwit – w warsztacie Fontanów w Urbino. Nadmiar treści i żywa kolorystyka manieri *a istoriato* zostały zastąpione w latach sześćdziesiątych XVI wieku nowym stylem, który stanowił całkowite przeciwieństwo dotychczasowego systemu zdobienia. Nosił on nazwę *a rafaellesche*⁸ i charakteryzował się przede wszystkim większą przejrzystością i lekkością ornamentu oraz przewagą barwy żółtej na tle białej glazury, której rola jako elementu kolorystycznego stawała się coraz istotniejsza. Dekorację tych majolik tworzyły w dużej mierze

⁸ Taką nazwę nadał mu w swym traktacie Cipriano Piccolpasso.

motywy roślinne oraz figuralne, takie jak figurki puttów, popiersia, głowy portretowe, a także postacie hybryd zwierzęco-ludzkich. Co istotne, rozmieszczenie dekoracji stało się na nowo podporządkowane kształtowi naczynia. Styl *a rafaelesche* wywodził się z groteskowych kompozycji Rafaela zdobiących loggie watykańskie.

Ilustr. 7. Talerz, styl a rafaelesche, Urbino, 1600

Źródło: <https://www.metmuseum.org> (ostatni dostęp: 28/11/2022)

Florencja

Technika majolikowa nie była na Półwyspie Apenińskim domeną wyłącznie garncarzy. Już w drugiej połowie XV wieku wielu znanych rzeźbiarzy zaczęło włączać do swego repertuaru tworzywo ceramiczne i wykorzystywać majolikę w swej twórczości. Ośrodkiem renesansowej plastyki ceramicznej stała się wówczas Florencja. To właśnie tam działał jeden z najbardziej znanych warsztatów rodziny della Robbia.

Najwięcej do rozwoju majoliki tego typu wniósł słynny rzeźbiarz Luca della Robbia. Już w 1443 roku wykonał on tabernakulum dla kościoła Santa Maria Novella we Florencji, gdzie jako pierwszy zastosował majolikę do rzeźby. Obok tradycyjnych materiałów, czyli brązu i marmuru, użył on wypalanej i glazurowanej gliny. Od tego czasu plastyka majolikowa rodziny della Robbia stała się jednym z najbardziej charakterystycznych zjawisk włoskiego renesansu. Płaskorzeźby majolikowe zaczęły zdobić elewacje kościołów i budynków świeckich, a fryzy, medaliony i obramienia portali stały się prawdziwymi dziełami sztuki ceramicznej. Majolikowe rzeźby, przybierając często bogate formy plastyczne, zdobiły również ołtarze i nagrobki we wnętrzach najważniejszych florenckich kościołów.

W ślad za rodziną della Robbia poszli też inni renesansowi rzeźbiarze, m.in. Desiderio da Settignano, Benedetto da Maiano czy Michelozzo.

Ilustr. 8. Lavabo w kościele Santa Maria Novella we Florencji, aut. Giovanni della Robbia, 1498

Zdjęcie: Serge Domingie, źródło: <https://www.nga.gov> (ostatni dostęp: 28/11/2022)

Rola i znaczenie renesansowych majolik

Szczególną chwałą renesansowej majoliki była jej trwałość. Szkliwo cynowe okazało się bardzo dobrym podłożem do malowania, gdyż kolory majolik od czasu ich powstania do dziś pozostały niewyblakłe i niezmienione. Majolika przetrwała też w większej ilości niż inne funkcjonalne formy sztuki domowej. Głównie dlatego, że w przeciwieństwie do srebra, nie można jej było przetopić, w przeciwieństwie do szkła, czasami można było ją naprawić, a w przeciwieństwie do tekstyliów czy drewna, nie podlegała rozkładowi. W szczycie jej popularności majolikę wytwarzano w ogromnych ilościach i to nie tylko dla najbogatszej klasy społecznej. W porównaniu z innymi przedmiotami – odzieżą, biżuterią, srebrem, rzeźbą – koszt wytwarzania majoliki był w zasadzie znikomy, przez co też tanio można było ją kupić. Majolika zaczęła więc odgrywać znaczną i istotną rolę w życiu codziennym włoskiego społeczeństwa. Przeznaczona ona była zazwyczaj do użytku kuchennego i stołowego. Ozdobne serwisy (tzw. *credenze*), naczynia okolicznościowe z portretami, napisami czy symbolicznymi przedstawieniami, często służyły też jako prezent na rozmaite okazje⁹. W XVI wieku majoliką zdobione były nawet nagrobki ceramiczne.

⁹ Takim upominkiem był np. serwis majolikowy, który w 1524 roku Eleonora Gonzaga, księżna Urbino, wysłała swej matce, Isabelli d'Este, markizie Mantui. Co ciekawe, w załączonym liście Eleonora przeprosza, że prezent nie jest cenniejszy, ale wyraża nadzieję, że spodoba się jej matce i wykorzysta go w swojej wiejskiej rezydencji. Jest to

Szczególnie doniosła rola przypadła majolice w dziedzinie aptekarstwa. W epoce renesansu, w XV i XVI wieku, apteki trudniły się znacznie szerszą działalnością niż obecnie, tj. przyrządzały i sprzedawały nie tylko leki, ale także perfumy, kadzidła, octy, wódki i inne. Tak szeroki asortyment wymagał wielu zróżnicowanych opakowań, które miały za zadanie przyciągać klientów swą oryginalną formą i dekoracją. Naczynia majolikowe w pełni odpowiadały tym wymaganiom ponieważ, po pierwsze, dzięki swej glazurze były nieprzepuszczalne i odporne na działanie niszczących substancji, a po drugie, dawały szerokie możliwości kształtowania formy i dekoracji. Najbardziej typowymi majolikami aptekarskimi były albarella. Były to smukłe słoje o kształcie cylindrycznym, zbliżonym do odcinka łodygi bambusa, u góry lekko zwężone. Zazwyczaj służyły one do przechowywania leków oleistych, maści, balsamów. Albarella swą różnorodnością form przewyższały wszystkie inne typy naczyń aptecznych. Ich oryginalne dekoracje wzbogacone były zazwyczaj o elementy związane z lecznictwem, godła aptek, jak i napisy określające ich zawartość. Napisy te były niemal z reguły łacińskie, w formie skrótowej, rzadziej pełnej. Poszczególne ośrodki ceramiczne wykształciły z czasem odrębne kształty tych naczyń i swoiste typy ich dekoracji.

Niemniej jednak w epoce renesansu, czy jakiegokolwiek innej, sztuka wytwarzania ceramiki nigdy nie była tak poważana jak malarstwo, architektura czy rzeźba. Podczas gdy malarze, jak np. Rafael Santi, cieszyli się bezprecedensowym statusem społecznym i ekonomicznym sukcesem, niewielu garncarzy osiągnęło kiedykolwiek bogactwo czy sławę. Majolika, chociaż nie posiadała tak dużego kulturowego lub gospodarczego znaczenia jak malarstwo czy rzeźba, była jednak kolekcjonowana, i to przez jednych z najbogatszych i najbardziej wybrednych kolekcjonerów sztuki tamtych czasów, takich jak Lorenzo de' Medici czy Isabella d'Este. Pod koniec XVI wieku włoska majolika była wręcz szczytem mody w całej Europie.

W ciągu dwóch wieków włoscy garncarze przekształcili starą muzułmańską technikę w coś zupełnie niespotykanego w światowej ceramice. W tym czasie niektórzy z nich wyemigrowali i wywieźli swoje niezrównane umiejętności za granicę. W ten sposób położyli oni podwaliny pod tradycje ceramiki ze szkliwem cynowym w większości państw Europy. Z nastaniem XVII wieku popularność majolik zaczęła jednak spadać. Zmieniły się upodobania i nastąpił pewnego rodzaju przesyt nadmiarem barwności i zbytnim bogactwem tematyki figuralnej poprzedniego okresu. W związku ze zwiększonym zapotrzebowaniem na ceramikę użytkową, zaczęto wyrabiać naczynia o białej powierzchni, lekko tylko przesłoniętej delikatnym, nieraz szkicowym rysunkiem o powściągliwej gamie barwnej, co zwiastowało już schyłek włoskiej majoliki. Wraz z wynalezieniem porcelany nastąpił zmierzch epoki barwnych wyrobów majolikowych.

---

dowodem na to, że nawet najbardziej wyrafinowana majolika (w stylu *istoriato*), nigdy nie była „too good to use”, czyli zbyt dobra, żeby jej nie używać.

Bibliografia:

- Chojnacka H. (1976), *Majolika włoska XVI w.*, Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza RSW.
- Liverani G. (1958), *La maiolica italiana*, Mediolan: Electa.
- Piątkiewicz-Dereniowa M. (1975), *Majolika włoska w zbiorach wawelskich*, Kraków: PZS na Wawelu.
- Rackham B. (1963), *Italian Maiolica*, Londyn: Faber.
- Wilson T. (2016), *Maiolica: Italian Renaissance Ceramics in the Metropolitan Museum of Art*, Nowy Jork: Metropolitan Museum of Art.
- Zboińska-Daszyńska B. (1952), *Majoliki włoskie w zbiorach Czartoryskich w Krakowie*, Kraków: Muzeum Narodowe.